

Date: 27th October-2025

HUQUQ SOHASIDA SUN'Y INTELLEKT AHAMIYATI

Chuboyeva Ozodaxon Kuvonbekovna

NamDU dotsenti

Nabijonova Dilafruz Abduljalil qizi

Namangan davlat universiteti, Yuridik fakulteti talabasi

nabijonovadilafruz7442@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola sun'iy intellektni Yangi O'zbekiston huquq sohasiga kirib kelishi hamda uning huquqiy ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Yuridik sohada sun'iy intellektdan foydalanish bilan bog'liq asosiy masalalarni aniqlashga, shuningdek, ushbu sohani tartibga soluvchi qonunchilikni tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt (AI), sun'iy intellekt texnologiyalar, kognitiv funksiyalar, "Elektron shaxs"

Аннотация: Данная статья посвящена вхождению искусственного интеллекта в новую правовую сферу Узбекистана, а также изучению его правового значения. Он направлен на выявление основных вопросов, связанных с использованием искусственного интеллекта в юридической сфере, а также на анализ законодательства, регулирующего эту область.

Ключевые слова: искусственный интеллект (ИИ), Искусственный интеллект технологии, когнитивные функции, "электронная личность"

Abstract: This article is devoted to the introduction of artificial intelligence into the field of law of New Uzbekistan, as well as the study of its legal significance. Aimed at identifying the main issues related to the use of artificial intelligence in the legal field, as well as analyzing the legislation that regulates this field

Key words: artificial intelligence (AI), artificial intelligence technologies, cognitive functions, "electronic personality"

Kirish.

Bugungi texnologiyalar jadal rivojlangan bir paytda sun'iy intellekt (AI) hayotning turli sohalarida, shu jumladan yurisprudensiyada doimiy rivojlanishi va undan foydalanishi bilan sun'iy intellektdan huquqiy tadqiqotlarda foydalanishning huquqiy jihatlarini o'rganish zarurati tug'iladi. Shuni ta'kidlash kerakki, AI dan foydalanish advokatlar ishining samaradorligini oshirishga, axborotni tahlil qilish jarayonlarini tezlashtirishga, tadqiqotlarga sarflangan vaqtni qisqartirishga va qarorlar qabul qilish sifatini oshirishga yordam beradi. Shaffoflik, qarorlar uchun mas'uliyat, ma'lumotlar xavfsizligi va avtomatlashtirilgan tizimlarning huquq sohasidagi mumkin bo'lgan oqibatlar kabi axloqiy masalalar ham mavjud.

Date: 27th October-2025

O'zbekiston Prezidentining "Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlarni yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga binoan¹⁴ 2021-2022 yillarda ushbu texnologiyalarni o'rganish va joriy etish chora-tadbirlari dasturi tasdiqlangan bo'lib, unga muvofiq ustuvor yo'nalishlar belgilandi.

Unda:

- sun'iy intellektni rivojlantirish strategiyasini yaratish;
- AI-dan foydalanishning asosiy yo'nalishlari va tamoyillari belgilash;
- sun'iy intellektni kompleks shakllantirish uchun shart-sharoitlar belgilab berilgan.

Yaqin va uzoq muddatda; sun'iy intellekt texnologiyalarini iqtisodiyot, ijtimoiy sohalar va davlat boshqaruvi tizimining turli sohalarida yaratish va ulardan foydalanishda yagona standartlar, mas'uliyat, xavfsizlik choralari va shaffoflikni belgilovchi qonunchilik bazasini shakllantirish. Mazkur qaror turli darajadagi davlat dasturlari va loyihalari doirasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan asosiy tamoyillarni o'z ichiga oladi. Shunisi e'tiborga loyiqki, ushbu strategiya "sun'iy intellekt" va "sun'iy intellekt texnologiyalari" kabi ma'lum atamalarni joriy etadi.

Bundan tashqari, O'z bekiston Respublikasi Prezidenti AI ni ishlab chiqish va undan foydalanish bilan shug'ullanuvchi yuridik shaxslar va ilmiy tashkilotlar uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish maqsadida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning maxsus rejimini joriy etish to'g'risida qaror¹⁵ qabul qilindi. Bu mamlakatning sun'iy intellektni ishlab chiqish va qo'llab-quvvatlashni, shuningdek, ushbu jarayonni huquqiy tartibga solish ustida ishlashni qo'llab-quvvatlashga tayyorligini ko'rsatadi. Sun'iy intellekt quyidagi xususiyatlarga ega:

- Bu texnologik yechimlar to'plami;
- U insonning kognitiv funktsiyalarini taqlid qilishga qodirdir (o'z -o'zini o'rganishga alohida e'tibor qaratiladi, bu katta xavf tug'diradi);
- Sun'iy intellektning natijasini inson intellektual faoliyati natijalari bilan taqqoslash mumkin;
- U texnologik infratuzilmani, dasturiy ta'minotni, shuningdek ma'lumotlarni qayta ishlash jarayoni va xizmatlarini o'z ichiga oladi.

Hozirgi kunda sun'iy intellekt (AI) ning yagona va keng qamrovli ta'rifi yo'q. Bu AI kontseptsiyasining doimiy evolyutsiyasi bilan bog'liq, bu atamani aniq aniqlashni qiyinlashtiradi. Keling, AI ilmiy tadqiqotlar nuqtai nazaridan ega bo'lishi kerak bo'lgan asosiy xususiyatlarni aniqlash uchun turli xil ta'riflarni tahlil qilaylik. Shuni so'raylikki, O'z bekiston Respublikasi qonunchiligida hech qanday qonun hujjatlari va normativ-huquqiy hujjatlarda "sun'iy intellekt" tushunchasiga aniq belgi berilmagan.

Shuning uchun biz xorijiy manbalarga murojaat qilishimiz kerak bo'ladi. Yevropa Komissiyasi tomonidan o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, sun'iy intellekt - bu jismoniy

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.02.2021 yildagi «Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal tatbiq etish uchun sharoitlarni yaratish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4996-sonli qarori;

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 26.08.2021 yildagi «Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishda maxsus rejimni joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-5234-son qarori;

Date: 27th October-2025

yoki raqamli muhitda ishlashga qodir bo'lgan dasturiy ta'minot, ham apparat bo'lishi mumkin bo'lgan tizim. Ushbu tizim atrof-muhitni tahlil qilish, ma'lumotlarni to'plash, ushbu ma'lumotlarga asoslanib xulosa chiqarish yoki ma'lumotlarni qayta ishlash va aniq maqsadlarga erishish uchun eng yaxshi harakat yo'nalishini belgilashga qodir. Qo'shma Shtatlarda, AI to'g'risidagi qonuniga ko'ra, 2017 yilda Kongress tomonidan qabul qilingan sun'iy intellekt (AI) ikki asosiy turga bo'linadi: umumiy (keng) va ixtisoslashgan (tor).

- Umumiy AI odamlar bilan taqqoslanadigan yoki hatto undan yuqori aql darajasiga ega bo'lgan gipotetik tizim sifatida ta'riflanadi. Ushbu turdagi AI kognitiv, hissiy va ijtimoiy jihatlarni o'z ichiga oladi.

- Ixtisoslashgan AI umumiy AIdan farq qiladi, chunki u o'yin, mashina tarjimasi, o'z -o'z ini boshqaradigan avtomobillar yoki naqshlarni aniqlash kabi muayyan sohalaridagi muayyan muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Ushbu ajratish qonun chiqaruvchilarga sun'iy intellektning turli jihatlari va dasturlarini tushunish va tartibga solishga imkon beradi¹⁶. Shunday qilib, AI odamlar bilan taqqoslanadigan keng ko'lamli intellektual qobiliyatlarga ega tizim yoki muayyan vazifalarga yo'naltirilgan ixtisoslashgan tizim bo'lishi mumkin.

Metodlar.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullar qo'llanildi:

Tarixiy-huquqiy tahlil usuli – O'zbekistonda sun'iy intellekt texnologiyalarini tartibga soluvchi qonunchilik bazasining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini o'rganish uchun qo'llanildi. Prezident qarorlarining (PQ-4996, PQ-5234, PQ-358) mazmuni tahlil qilindi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil usuli – O'zbekiston qonunchiligini xalqaro standartlar va yetakchi mamlakatlar (AQSh, Yevropa Ittifoqi, Xitoy) tajribasi bilan solishtirish uchun ishlatildi. Xususan, Yevropa Ittifoqining Sun'iy Intellekt to'g'risidagi qonuni (AI Act, 2024) va AQSh Kongressining S.2217 qonun loyihasi tahlil qilindi.

Statistik tahlil usuli – O'zbekistonning Government Artificial Intelligence Readiness Index reytingidagi o'rnini dinamikada (2019-2022-yillar) baholash va xalqaro qiyoslashlar o'tkazish uchun ishlatildi. Reytingdagi 158-o'rindan 79-o'ringa ko'tarilish ko'rsatkichlari tahlil qilindi.

Normativ-huquqiy tahlil usuli – O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Fuqarolik Kodeksi va sun'iy intellekt sohasidagi maxsus normativ-huquqiy hujjatlarning mazmuni va qo'llanilish doirasi o'rganildi. “Sun'iy intellekt” va “elektron shaxs” kabi huquqiy tushunchalarning ta'rifi va mazmuni tahlil qilindi.

Tadqiqot manbalari: O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va Fuqarolik Kodeksi, Prezident farmonlari va qarorlari, xalqaro huquqiy hujjatlar (Yevropa Ittifoqining AI Act qonuni, AQSh qonun loyihalari), xalqaro tashkilotlar hisobotlari (Oxford Insights reytinglari), xorijiy mamlakatlar qonunchiligi, ilmiy adabiyotlar va elektron manbalar (lex.uz, norma.uz, cyberleninka.ru, eulaw.edu.ru).

¹⁶ Qonunoproekt CIIIA S.2217 — Sun'iy intellekt to'g'risidagi qonunning 2017 yilgi kelajagi // AQSh Kongressi — URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2217/text> (дата обращения: 25.03.2020);

Natijalar.

Oxford Insights tomonidan o'tkazilgan "Government Artificial Intelligence Readiness Index" xalqaro reytingi O'zbekistonning sezilarli yutuqlarini ko'rsatadi¹. Mamlakat 2019-yilda 160 davlat orasida 158-o'ringan 2022-yilda 79-o'ringa ko'tarildi, ya'ni besh yil ichida mavqei deyarli ikki baravar oshdi. Bu O'zbekiston strategiyasida² belgilangan birinchi 50 ta davlat qatoriga kirish maqsadiga erishish yo'lida ijobiy dinamikani namoyish etadi. 2024-yil mart oyida Yevropa Ittifoqi Sun'iy Intellekt to'g'risidagi qonunini (AI Act) 523 ovoz bilan qabul qildi¹⁷. Bu qonun sun'iy intellektning keng tartibga soluvchi birinchi xalqaro hujjat bo'lib, tizimlarni xavf darajasiga qarab to'rt toifaga ajratiladi, ular qabul qilib bo'lmaydigan xavf, yuqori xavf, cheklangan xavf, minimal xavf kabi turlarga ajratilgan. Masalan qabul qilib bo'lmaydigan xavf turkumiga quyidagilar kiritilgan:

- Ongni manipulyatsiya qilish tizimlari
- Zaif tomonlardan foydalanish (bolalar, nogironlar)
- Biometrik tasnif (etnik, diniy, siyosiy asosda)
- Ijtimoiy skoring tizimlari
- Jamoat joylarida real vaqtda biometrik identifikatsiya (istisnalar bilan)
- Profilaktik nazorat (jinoyat sodir etishni prognozlash)
- Yuz rasmlarini maqsadsiz yig'ish

Yevropa Ittifoqi tajribasi O'zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega. Xavf darajalariga asoslangan tasnif korrupsiyaga qarshi kurashda qo'llaniladigan sun'iy intellekt tizimlarini baholash uchun metodologik asos yaratadi. Shaffoflik va inson nazorati tamoyillari davlat boshqaruvida fuqarolarning huquqlarini himoya qilishni ta'minlaydi. Biometrik identifikatsiya va ijtimoiy skoringga qo'yilgan cheklovlar texnologiyalarning suiste'mol qilinishining oldini oladi. O'zbekistonning 2030-yilga qadar sun'iy intellekt strategiyasi normativ-huquqiy bazani shakllantirishni birinchi ustuvor vazifa sifatida belgilagan, bu Yevropa Ittifoqi tajribasini o'rganish va milliy sharoitlarga moslashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Muhokama.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-sonli "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"¹⁸ qarori mamlakatimizda sun'iy intellekt texnologiyalarini, shu jumladan huquq sohasida qo'llash bo'yicha yangi bosqichni boshlab berdi. Strategiya 2030-yilga qadar sun'iy intellekt asosida yaratilgan dasturiy mahsulotlar hajmini 1, 5 milliard AQSh dollariga yetkazish va Hukumatning sun'iy intellektga tayyorlik indeksida birinchi 50 ta davlat qatoriga kirishni maqsad qilib qo'ygan.

¹⁷ <https://infocom.uz/articles/yevropa-ittifogining-suniy-intellekt-tog'risidagi-qonuning-tahlili>

¹⁸ Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.10.2024 yildagi PQ-358-son

Date: 27th October-2025

Strategiyada sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha bir qancha ustuvor yo'nalishlar belgilangan. Bank-moliya sohasida firibgarliklarning oldini olish, foydalanuvchilarning to'lov qobiliyatini baholash va bozor tendensiyalarini prognoz qilish korrupsiya xavflarini kamaytiradi. Soliq va bojxona sohalarida yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish hamda shubhali operatsiyalarni prognozlash shaffoflikni oshiradi. Markaziy bankning Kiberxavfsizlik markazi tomonidan firibgarliklarning oldini olish va xavflarni boshqarish yo'nalishida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy qilish moliyaviy tizimda korrupsiya imkoniyatlarini minimallashtirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv Singapur tajribasida qo'llaniladigan mustaqil nazorat mexanizmlarini texnologik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

Strategiyada vazirlik va idoralar tomonidan "katta ma'lumotlar" bazasini yaratish ko'zda tutilgan. Bu baza sun'iy intellekt yordamida korrupsion sxemalarni aniqlash va profilaktika choralari ishlab chiqishda yangi imkoniyatlarni ochadi. Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida sun'iy intellekt asosida ko'rsatilayotgan xizmatlar ulushini 10 foizga yetkazish maqsadi Daniya tajribasidagi shaffoflik tamoyillarini amalga oshirishga yordam beradi.

Davlat xizmatlarini avtomatlashtirish fuqarolar va amaldorlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri aloqani kamaytiradi, bu esa korrupsiya imkoniyatlarini sezilarli darajada qisqartiradi. Strategiyaning amalga oshirish uchun Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi tomonidan 50 million AQSh dollari miqdorida foizsiz kredit ajratilishi belgilangan. "Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish markazi" tashkil etilishi korrupsiyaga qarshi kurashda qo'llaniladigan sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va joriy etish uchun markazlashgan institut yaratadi. Markaz axborot tizimlari va dasturiy ta'minotlarning sun'iy intellekt texnologiyalari asosida yaratilganligini ekspertizadan o'tkazadi, bu esa texnologik xavfsizlikni ta'minlaydi.

Xulosa

Huquqiy maqomni aniqlash hamda sun'iy intellektdan foydalanishni tartibga solish masalasi chuqur tahlil va ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladigan murakkab jarayondir. Turli mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, samarali normativ-huquqiy bazani shakllantirishda har bir davlat o'zining ijtimoiy, huquqiy va texnologik sharoitlarini hisobga olishi lozim. Xususan, Xitoyda sun'iy intellektni prokuratura faoliyatiga integratsiya qilish bo'yicha erishilgan natijalar e'tiborga molikdir. AI tizimlari yordamida katta hajmdagi ma'lumotlarni tez va aniq tahlil qilish imkoniyati jinoyatlarni tergov qilish jarayonini sezilarli darajada yengillashtiradi. Bu esa inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytiradi va tergovchilarga o'z vaqtlarini muhim jihatlariga yo'naltirish imkonini beradi. Shu bilan birga, AI dasturining xulosalari prokuror uchun majburiy bo'lmay, faqat tavsiya xususiyatiga ega bo'ladi. Shu kabi tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirib, mahalliy huquqiy tizimda qo'llash istiqbollidir.

Texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal rivojlanishi sharoitida yana bir muhim savol paydo bo'lmoqda: robotlar faqat huquqiy munosabatlarning obyekti bo'lib qoladimi yoki ular qonun sub'ekti sifatida ham tan olinishi mumkinmi? Sun'iy intellektga ega

Date: 27th October-2025

robotlarning huquqiy maqomini aniqlash, ularning yuridik shaxs darajasiga ega bo'lish masalasi fuqarolik qonunchiligi me'yorlari orqali tartibga solinishi zarur. Shu munosabat bilan "elektron shaxs" tushunchasini ilmiy muomalaga kiritish taklifi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu tushuncha sun'iy intellekt asosida faoliyat yurituvchi robotlarning huquqiy maqomini aniqlash va ularni maxsus tartibda ro'yxatdan o'tkazish tizimini yaratishni nazarda tutadi. Tarixan, "yuridik shaxs" tushunchasi ham dastlab turli munozaralarga sabab bo'lgan, biroq bugungi kunda u huquqiy tizimda mustahkam o'rin egallagan. Xuddi shuningdek, kelajakda sun'iy intellektga ega robotlarni qonun sub'ektlari sifatida tan olish huquqiy tafakkur rivojining mantiqiy davomi bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligiga tayanadigan bo'lsak, fuqarolik munosabatlari sub'ektlari qat'iy belgilab qo'yilgan. Shu sababli, robotlarga "elektron shaxs" maqomini berish faqat O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksiga yoki maxsus normativ-huquqiy hujjatga tegishli o'zgartirishlar kiritilgan taqdirdagina huquqiy asosga ega bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (Yangi tahrir. 01.05.2023)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.02.2021 yildagi «Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal tatbiq etish uchun sharoitlarni yaratish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4996-sonli qarori;
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 26.08.2021 yildagi «Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishda maxsus rejimni joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-5234-son qarori;
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'z bekiston-2030" strategiyasi va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlarini tasdiqlash to'g'risidagi 05.10.2020 yildagi PF-6079-sonli qarori;
5. Aqlli robotlarni ishlab chiqish va tarqatishga ko'maklashish to'g'risidagi qonun 28 mart 2008 yil 9014-sonli : (so'nggi o'z gartirish va qo'shimchalar bilan). URL: http://robopravo.ru/zakon_iuzhnoi_koriei_2008;
6. Qonunопроект США S.2217 — Sun'iy intellekt to'g'risidagi qonunning 2017 yilgi kelajagi // AQSh Kongressi — URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2217/text> (дата обращения: 25.03.2020);
7. URL: https://uza.uz/ru/posts/cifrovizaciya-uzbekistan-podnimaetsya-vverx-v-mezhdunarodnyx-reytingax_440081
8. Sun'iy intellektni jahon mamlakatlarida: AQSh, Xitoy, Buyuk Britaniyada rivojlantirish. URL: <http://d-russia.ru/razvitie-iskusstvennogo-intellekta-v-stranah-mirassha-kitaj-velikobritaniya.html>;
9. Chuboyeva Ozodaxon Kuvonbekovna. OILA- IJTIMOIIY TARAQQIIYOT MANBAI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 20.06.2025. 41-SON. 364-367

Date: 27th October-2025

10. Саидисаков Саидахроп Саидакрамович. [ТИЛ БИЛМОҚ-ЭЛ БИЛМОҚДИР](#). SO‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI 7 (2), 191-194
11. Саидисаков Саидахроп Саидакрамович. Эмотивное значение и категория эмотивности. PEDAGOG RESPUBLIKA ILMIY JURNALI. www.bestpublication.org. 7 – TOM 2 – SON / 2024 - YIL / 15 – FEVRAL. 198-203
12. Саидисаков Саидахроп Саидисакович. РОЛЬ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ В ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА. O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 20.05.2025. 40-SON. 206 -211
13. Саидисаков Саидахроп Саидисакович. PEDAGOG RESPUBLIKA ILMIY JURNALI. "ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА". 8 – TOM 5 – SON / 2025 - YIL / 15 – MAY. 193-197
14. www.lex.uz;
15. www.norma.uz.
16. www.cyberleninka.ru;
17. www.eulaw.edu.ru;

